

Filozófia

Ananda Coomaraswamy: Hinduizmus és buddhizmus

„A Szentírás mindig újra arra biztat, hogy az ember szabaduljon meg önmagától. Mert amennyire szabad vagy önmagadtól, annyira vagy önmagad ura, és amennyire önmagad ura vagy, annyira vagy önmagadé, s amennyire önmagadé vagy, annyira a tiéd Isten és minden, amit valaha is teremtett.” Ritka az olyan keleti vallásokkal foglalkozó munka, amely, mint ez esetben, Eckhart Mestertől származó idézetet választ mottójául. Ennek egyik oka valószínűleg abban keresendő, hogy igen kevesen vannak mindazon tudás és szellemi képesség birtokában, ami megengedi, hogy ezt haszonnal, s veszélytelenül megtehessek. Ananda Coomaraswamy mindenképpen egyike e keveseknek. Születésétől fogva (anyja keresztény, európai, apja buddhista, szingaléz) mindkét kultúrkörben otthonos, s életének hetven éve során kiemelkedő értékű művészettörténeti munkássága mellett, ezzel összefonódva korunk legjelentősebb vallás- és mítoszkatatói közé kerül. Több ezer oldalnyi életművéből először jelenik meg magyar nyelvű válogatás. E karcsú kötet gondos kiválasztásának köszönhetően, híven tükrözi Coomaraswamy utolsó, kizárólag vallásfilozófiai kérdésekre össz-

pontosító életrajzájának fő célkitűzését. Szintézis létrehozására törekszik, alapvető azonosságok kimutatására nem csupán a buddhizmus és a hinduizmus, hanem e kettő és a kereszténység között is. A hinduizmust, vagy más néven bráhmanizmust a buddhizmussal egyetemben a „philosophia perennis”, az „örök bölcsesség” megjelenési formáiként tekinti, szakítva ily módon nem kevés, főként európai szerző nézetével.

A megszokott történeti módszert félrevezetőként elvetve megközelítésével a hamisítatlan ind tradícióhoz ragaszkodik. Ortodox módszerének megfelelően valamennyi állítását pontosan megjelölt eredeti forrással támasztja alá: szanszkrit szent iratokra, keresztény bölcselőkre hivatkozva. Az indiai vallásos, misztikus irodalom egészének feldolgozása természetesen lehetetlen az adott keretek között, így a Bhagavad Gitá, a hindu vallás fókuszpontja, valamint Buddha beszédei kerülnek a könyv középpontjába. A keleti tanításokat a keresztény szerzők közül elsősorban az Evangelisták, Eckhart Mester és Szent Bonaventura írásaival állítja párhuzamba, ám fejtegetéseiben figyelme jóval régebbi, platonikus szövegekre is kiterjed. A tanulmány sorra cáfolja mindazokat a tévhiteket, melyek a buddhizmussal és hinduizmussal kapcsolatban elterjedtek (nem utolsósorban a mostanában hazánkban is egyre inkább teret nyerő „népszerűsítő irodalom” áldatlan közreműködése révén), bár nem ebben áll legfőbb törekvése. Coomaraswamy azt a „Bölcsességet” kísérli meg elénk tárni, amely, Szt. Ágostonnal szólva „nem keletkezik, hanem olyan, mint volt, és olyan is marad örökké.” (*Európa*)

Szűcs Tamás

Irodalom

Ottlik Géza: Valencia-rejtély

Az irodalomnak vannak alaphelyzetei. Az egyik ilyen: két ember ül és beszélget. Vagy egyszerűen: kettlen beszélgetnek. Az egyik: Kirketerp kapitány, a másik: Maandygaard altengernagy. A harmadik a televízió. Honfitársuk, Andersen kisasszony nagyszerű idővel került meglepetésre a döntőbe, érte szorítanak.

Valaha pompás hajóraj tulajdonosa volt a két kiérdemesült tengerész. Ám húsz évvel ezelőtt — vagy ha nem húsz, talán harminc, tény, hogy megtörtént — mindkettejük hajóit „elvették”. Ivo Maandygaard egész flottát vesztett. Aztán évek múltak, s ők „szárazra vetve” viselték az esztendőket terhét. Miből éltek, hogyan vészték át a hajóraj nélküli éveket, nem tudhatjuk. Csak sejtjük. Fel kell lapozni Ivo Maandygaard Mándy Iván álneven írt könyvét, az *Előadók és társszerzőket*. Vagy Ottlik kötetének egy másik írását, melyben az ötvenes évekre emlékeznek, a legendás „asztalra”, amelynek közelségében időnként buzugó újságolvasó urak tűntek fel.

Ilyenkor az asztal áttelepült máshová, nyugalmasabb vidékre, ha egyáltalán volt ilyen akkoriban.

Olyan emberek ők ketten, akiknek nincsen szüksége szavakra, hogy megérthessék egymást. Megtanulták, hogy a szavak árulók és veszélyesek. Néznek egymás arcába szótlanul, olvasnak egymás gondolataiban. A bölcsesség birtokában vannak: nem azé, aki fut vagy törekszik, Isten majd megadja annak, akinek akarja.

Amit tudnak, ahhoz nem kellene a szavak, azt „többkötetes regényekkel is csak hiányosan lehetne megközelíteni”. „Igen. Ez van.” Alapszavak, amelyekben minden benne van, amelyekkel mindent meg lehet fogalmazni, ami igazán fontos az ember életében. A sebesség, a haladás iránya, a szél iránya, erőssége, természete — ez érdekli az igazi hajóst. A többi lényegtelen. S ha elveszik alóla a hajóját, az emlékei akkor is megmaradnak, s nem fakulnak akkor sem, amikor a régi társak elmaradoznak. A „Hidegség” éveiben is várakoztak, hátha visszatérnek az elnémitott, elveszejtett barátok. A kapitány egyszer dührohamot kapott, mert megértette: reménytelen a várakozásuk. Lelkiállapotát később rögzítette a hajónaplóban. „Hidegség. Jogos értelmetlen felháborodás a déli órákban.”

Mi maradt vigaszúl? A hajónaplóba nem volt módja kerek feljegyzéseket írni, hiszen nem volt hajója. Gyűjtögette a szavakat. Persze másképp képzelte hajdan a tengerészek életét. Nagy utak, felfedezések, viharok. Ez maradt: a szavak gyűjteménye. S a nagy felismerés: „Nem győzni kell, hanem kibírni”. A többiek persze hajókáztak, figyelték a széljárást, változtatták a vitorlákat, szembeszélben okosan a partközéleben maradtak, aztán hajrá! Kirketerp, Maandygaard és a hozzájuk hasonlóak — ő, az az asztal! — mintha megbénultak volna. Tudták, persze hogy tudták, „navigare necesse est”, azaz hajózni pedig muszáj, de ahhoz, hogy valaki ismét hajóra szállhasson, előbb ki kellett bírni... A lelkük mélyén bizonyosak voltak benne, hogy kibírják, „a lelket mégsem lehet teljesen elpusztítani,

mert teremt magának egy ráadás Spielraumot, könyökteret, egy új dimenziót, ahol létezni tud, és szabad lesz örökre”.

A gondolat szabadsága ez. Spielraum, ahol nem sípolhat a bíró, ha szabálytalanságot lát. Egy időben a bírók amúgy is nagyon egyéni módon értelmezték a szabálykönyvet. Ez azonban nem zavarta a két tengerészt. Ők tudták, hogy a haladás iránya, a sebesség, a szélerősség — nos, ezek a jelentős adatok, ezekben vannak elrejtve életünk szabályszerűségei. A bírók kiöregszene, vagy leváltják őket. A hajók pedig kifutnak a dokkból és indulnak útjukra.

Talán akkor határozták el, hogy megelőgszenek a gondolatolvasással, amikor rádöbbentek a metanyelvel való megfertőzöttségükre. A lényeges szavakat, mondatokat mindenki vagy majdnem mindenki elfelejtette. Talán ezért is gyűjtötte oly megszállottan a hiteles szavakat a kapitány. Metanyelv volt érvényben, aki ezen a nyelven beszélt, úgy tett, mintha elfeledte volna anyanyelvét, s készségesen vetette alá magát e furcsa képződmény sugallatának. „Az első időben sokfelé, szerte az országban próbálkoztak dacos fiatalok, konzervatív öregek, újra felegyenesedni, két lábon járni. Ennek csak nagy szigorral lehetett véget vetni.” A gátfutónak volt szerencséje, mert „gátat csak két lábon lehet futni”.

Talán még rekonstruálni lehet az elfelejtett, másféle jelekkel helyettesített „dán nyelvet”. Talán.

Ha nem, ha késő, akkor mindenki belesimul a tömegbe, a hazavonulók rendezetlen seregébe, elfeledve a győzelem ízét, az igazi otthon békességét.

Aki értelmezni próbálja Kirketerp gondolatait és szavait, megsejtheti, miért nő oly kevés virág a prés alatt, s miért történt, hogy Kirketerp alteregója, akit talán nem merészség Ottlik Gézának, az egyik legnagyobb magyar írónak nevezni, miért írt olyan keveset, miért elégedett meg szavak gyűjtésével. (*Magvető*)

Rónay László

Nemes Nagy Ágnes: Szőke bikkfák (Verselemzések)

Nemes Nagy Ágnest úgy ismerjük, mint aki nem engedélyezi magának a hevenyészett mondatot. De rosszul kezdem. Nemes Nagy Ágnest olyanak ismerjük, aki úgy teremtődött, a pontos,

hibátlan, nyomdakész alkotó mondat úgy adódik belőle, mint belőlünk legfőljebb, hogy egyáltalán megtanultunk beszélni. Éppen ezért gyönyörködve olvassuk, mennyire ismeri s magától értetődően akceptálja a hevenyészett mondat funkcióját, mondjuk inkább, lehetőségét a műalkotásban — például Petőfi Sándornak *A Tisza* című versében.